

הצעות למערכי כתיבה יוצרת - זיכרון והנצחת הנפלים - ספרות חמ"ד
כתבה וערכה: רבקה קופרמן

הצעות למערכי כתיבה עבור מורי ספרות, במטרה לתת הכוונה ספרותית להפריית הכתיבה היוצרת בכיתותיהם.

1. הצעה ראשונה - סדנה בעקבות נר

להביא לכיתה נר/ות נשמה ולהדליק לזכר הנספים/ קרובי משפחה/ מכרים שנפלו. שיתופים: מה יוצרת חווית הדלקת הנר/ות וההתבוננות? לכתוב על פתק רגש/ות שעולה מתוך התבוננות. סבב שיתופים. נשים לב שאש יוצרת תחושת התמגנטות, התרוממות הרוח אך גם יש בה צד שורף ומכאיב.

דיון - מהי משמעות הדלקת נר בימי הזיכרון?

* אנו מדליקים נר זיכרון ואומרים לעילוי נשמת הנפטר כיוון שעל פי המשנה ברורה זה נועד לכפר על הנפטרים בנוסף ללימוד תורה ונתינת צדקה לעילוי נשמתם.

* הנר הוא שם נרדף לאור "כי נר מצוה ותורה אור". (משלי ו, כג)

* שלהבת נר מרצדת יוצרת אווירה ייחודית. יש בה חיזיון קסום המושך את המבט ומשקיט את הנפש. טקס הדלקת נר נשמה מסייע להתייחד עם המתים ולהתמודד עם הגעגוע והאובדן.

* ללהבה משמעויות רוחניות - "וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעידוני ההוד והשמחה,

ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל, ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה אף על פי שהוא אור גופני והנשמה אור רוחני זך ופשוט, ועל כן המשילה שלמה ע"ה לנר, הוא שאמר (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם" (רבינו בחיי, שמות כה לא)

מערך כתיבה עם השיר:

נושאת אותך כמו נר דולק / רעיה הרניק

נושאת אותך כמו נר דולק
מגנה בכף ידי מפני הרוח
חשה בצריבת הלהבה

שומרת לבל תקבה. לבל
תפסיק לבער כמו מקות
אש. כמו פצע פתוח.

וכל עוד ידי בוערת וכל
עוד הפאב. כל עוד
הנר מוגן מרוח. ובווער

אתה אתי.

1. להביא את השיר חתוך לפי שורות.

כל תלמיד מקבל שורה חתוכה ועליו להשלים לפי דמיונו את השורה שלפני וש אחרי.

2. להביא את השיר השלם. לשים לב לפנייה בגוף שני, לדימוי, לתמונה המטפורית המתפתחת ממנו, ולפסיחות.

3. דיון קצר - איך האמצעים אלו תורמים לחוויה בשיר.

4. יציאה לכתובה. הצעות:

א- לכתוב שיר שמתחיל במילים אלו, אך להתמקד בדימוי אחר:

נושאת אותך כמו _____

ב- לכתוב שיר זיכרון/ הנצחה בהשראת הַנֵּר ואיכויותיו, לדמות שהכרתי או ששמעתי עליה, תוך התבוננות בנר הדולק. מה הנר מספר לי על הדמות ומה עליי?

כמה מילים על השיר (מתוך מד"ל חוט של חן לכיתה ח')

בתחילת מלחמת שלום הגליל נפל בנה של רעיה הרניק רס"ן גוני הרניק, מפקד סיירת גולני, בקרב על מוצב הבופור. את הדי האסון קיבצה הרניק בספר שיריה הראשון "שירים לגוני". גוני (ששמו המלא היה גיורא) היה בנה הבכור והיא מספרת שמאז היה ילד קטן החלה לכתוב שירים על היום בו תיאלץ להיפרד ממנו, מתוך תחושה נבואית שמשוהו רע עומד לקרות לו.

לנר הדולק פנים כפולות – הוא מסמל אור וחיים. מהדהדות בו הקדושה, השמחה והרוחניות המיוחדות לנר במסורת היהודית, וכן הוא סמל לנשמה.

מצד שני האש שורפת ומכאיבה, ותמונת הבעירה מתוארת בהדרגה: בבית הראשון הדוברת "חשה בצריבת הלהבה". בבית השני מתגברת עוצמת הכאב ומתוארת בביטויים "לבעור כמו מכות/ אש. כמו פצע פתוח". דימויים אלו מזכירים את שדה הקרב, מרמזים על פצעי המלחמה, שממנה לא שב הבן, הנמען. האם מנסה לשמר את זיכרונו באמצעות תמונת ההגנה על הנר הדולק בכף ידה. היא שומרת עליו שלא יכבה ברוח וסופגת את הכאב הנלווה להחזקת הנר. ריבוי הפעלים – נושאת, מגנה, חשה, שומרת – מבטא את עוצמת הקשר הרגשי של האם כלפי זיכרון בנה.

השיר של צור ארליך על ענר שפירא ז"ל:

הַנֵּר / צור ארליך
סְמוּךְ אֶצֶל הַפֶּתַח,
אֶצֶל רְשׁוֹת הָרְבִים
שְׁהִיְתָה לְרְשׁוֹת הָרְבִים,
שְׁהִיְתָה לְרְשׁוֹת עֲרָבִים,
עַמֵּד הַנֵּר. לְבַד. לְבִטָּח.

מְאַחֲרֵיו כְּצֵאן אָדָם. מְטֹמֵן.
וְאֵל פְּנֵיו בְּקוֹל לֹא-פְעֻמֹן
נִתְּכוּ בְּנִחְבָּאִים מִן הַהֶמֶן
רְמוֹן וְרֵמוֹן, רְמוֹן וְרֵמוֹן.
וְרֵמוֹן וְרֵמוֹן, וְרֵמוֹן וְרֵמוֹן.

וְהוּא הָיָה תוֹפֵס אֶת הַרְמוֹן הַנָּא,
וּמְשַׁלֵּיכוּ בְּעוֹדוֹ חַי,
מְשַׁלֵּיךְ חַיִּיו מִנְגֵד.
אֶחָד אַחַר אֶחָד מְנָה
פְּקֵנֵי נְרוֹת הַחַג. אֶחָד... שְׁבָעָה... שְׁמוֹנָה.
מְנָה אַחַר מְנָה מְנַע הַנְּגָף.

וְכָה הָיָה מְחִיָּה. וְכָה הָיָה מוֹנָה.
אַחַת... שְׁלוֹשׁ... חֲמִשׁ... וְעַד שְׁמוֹנָה.
וּבְשִׁמְיֵי כְּבֵה הַנֵּר.
כְּבֵה עֵנֵר.

ענר אליקים שפירא (12 במרץ 2001 – 7 באוקטובר 2023) היה לוחם סיירת הנח"ל, אשר הציל את חייהם של שמונה אנשים שברחו מהטבח בפסטיבל נובה ומצאו מחסה במיגונית שבעוטף עזה במהלך מתקפת הפתע על ישראל שאירעה ב-7 באוקטובר 2023, בהיותו בחופשה מצה"ל. במיגונית מצאו מחסה כ-30 איש, שהגיעו אליה לאחר שברחו מירי רקטות מסיבי לאזור הקיבוץ, בסמוך לו התקיים פסטיבל נובה בו השתתפו.^[7]

על פי עדויות הניצולים, שפירא היה האחרון שנכנס אל המיגונית. מיד עם כניסתו הרגיע את הצעירים שהסתתרו בה, ניסה ליצור קשר עם יחידתו ולהזמין חילוץ. לאחר זמן מה הבחין כי קולות הירי הולכים ומתקרבים אל המיגונית.

שפירא הצטייד בשבר של בקבוק וניצב בפתח המיגונית על מנת לקדם מתקפה. הוא הודיע כי "אם אני לא מצליח או נפגע, שמישהו אחריי ינסה לעשות אותו דבר".^[8]

מחבלי חמאס הקיפו את המיגונית בה שהו והתבצרו הנמלטים. לאחר מכן החלו להטיל בזה אחר זה **רימוני יד** דרך פתח המיגונית, במטרה לפגוע ביושביה. שפירא, שעמד בצמוד לפתח המיגונית, עצר את הרימונים שהושלכו על ידי המחבלים וזרק אותם בחזרה החוצה, הרחק מהמיגונית. לאחר שבלם כך שבעה רימונים, התפוצץ הרימון השמיני בידו והרגו.^[8]

2. הצעה שניה - קולאז' ציטוטי גבורה

להדפיס ולפזר על השולחן מבחר ציטוטים מהאוספים המצורפים. כל תלמיד מוזמן לבחור כ 4 - 6 ציטוטים שמדברים אל לבו. להשתמש בהם/ בחלקם כבסיס לשיר: להשלים את המשפט, להגיב אליו, להוסיף שורות לפניו או לאחריו, להשתמש בו ככותרת, וכו'.

דרכם של גיבורים - מורן סופר. pdf - Google Drive - מאגר ציטוטים של לוחמים שנפלו

לוד - בדרכם - ציטוטים של נופלים. pdf - Google Drive - מאגר נוסף של ציטוטים

לוד - גבורה של מלחמה. pdf - Google Drive - סיפורי גבורה

3. הצעה שלישית - בעקבות פרקי תהילים

תהילים קכו

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים:
אֲזַ יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֲזַ יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל ה' לַעֲשׂוֹת עִם־אֱלֹהֵי:
הַגְּדִיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים:
שׁוּבָה ה' אֶת־שְׁבוֹתֵנוּ [שְׁבִיתֵנוּ] כְּאֲפִיקִים בְּנֶגֶב:
הַזְרָעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ:
הַלֹּךְ יֵלֶךְ וּבָכָה נֶשֶׂא מִשְׁךְ־הַזָּרַע בְּאֵיבֹא בְרִנָּה נֶשֶׂא אֱלֻמֹּתָיו:

דיון: איך מחזיקים שחוק ובכי ביחד?

כאב ויגון על האובדן - ביחד עם התרוממות הרוח על הגבורה?

- "עין במר בוכה ולב שמח" (מתוך הפיוט "עוקד והנעקד והמזבח")
- ארץ צבי "שעצבונה וששונה הם שתי וערב בבגד יומה" (תלמה אליגון רוז)
- "בדמייך חיי" - בברית מילה
- יום הזיכרון ואחריו יום העצמאות

על פי הרב קרליבך, אנחנו קוראים את הפסוק: הזרעים בדמעה, פסיק, ברינה יקצורו. וזו טעות.

יש לשים את הפסיק במקום אחר: **הזרעים בדמעה ברינה**, פסיק, **יקצורו** - כי כל מה שאנחנו עושים בעולם הזה יש בו גם דמעה וגם רינה."

הַזֹּרְעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ:

הזורעים בדמעה, אם אתה עובד כשאתה מזיל דמעות, אם כל דבר שתעשה יהיה כרוך בדמעות, אזי ברירה יקצורו. זוהי המשמעות הפשוטה של החילים. אבל החסידים הראשונים, יהודים זקנים שידעו את האמת, ידעו שמילים אלו חכילות בתוכן את הסוד של ההוויה האמיתית. משמעותן היא הזורעים בדמעה ברירה, מה שתעשה יהיה כרוך בדמעה וברירה גם יחד. עשה כל דבר בשמחה ובדמעה גם יחד. כל דבר שלא נעשה, בין אם לזרוע בין אם לקצור, הכל יהיה בדמעה וברירה גם יחד, משום שבעולם הזה אין שום דבר שיכול להיות מורכב רק מאחד מאלו בלבד.

הרב שלמה קרליבך

להביא את השיר הבא -

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת / אבשלום ערמוני ז"ל
בְּשׁוֹב ה' אֶת
שִׁיבַת צִיּוֹן
הַלְוִאי וְהַיִּיטִי גַם אֲנִי כְּחֹלֶם.
מְשִׁיט מַעַל,
מִבְּלִי שְׁהַמְלִים הַחֹלְפוֹת נוֹתְנוֹת בִּי
אוֹתוֹתֶיהֶן,
אֶךְ לֹא כְּחֹלֶם חֶסֶר, מְלֹאכֹתֵי,
שְׁחָסַר אֶת הַחֲבוּר, נִדְחַף בֵּין אוֹתֵיזוֹת
אֶלֶּא כְּחֹלֶם מְלֹא, מְשֻׁקֵּף מִהַו"ו
וּלְשׁוֹנוֹ מִתְמַלֵּאת רִנָּה.

סגן-משנה אבשלום יצחק ערמוני נפל ביום ז' בתשרי תשע"ח (27.9.2017), בהתהפכות התומ"ת עליו פיקד כמפל"ג, במהלך תרגיל מסכם של קורס מפקדי גדודים ופלוגות שנערך ברמת הגולן. בהתהפכות נפל גם מפקד הצוות אבינועם דוד כהן ונפצעו ארבעה חיילים.

אבשלום היה בן עשרים ושתיים בנופלו. לאחר נפילתו הועלה לדרגת סגן.

תרגיל כתיבה:

לכתוב את "שיר המעלות" שלך בהשראת שיר המעלות מתהלים. על מה אני בוכה ועל מה מודה.

אבשלום ערמוני שיחק עם המילה "חולם". אפשר לחפש מילים אחרות ולדרוש אותן בצורה אחרת.

אפשר להוסיף ציטוטים מ"שירי מעלות" אחרים. היעזרו באתר הבא

https://www.tehillim-center.co.il/article/2157?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiAoKeuBhCoARIsAB4Wxtd2yZjlLeUUfkm2VsCuN1j-6rdUZ5QImYnwIzLoKkgAp0dLTelPiIoaArEMEALw_wcB

סיום - בשיר של לוטם הורביץ:

מהדמעות האלה
משהו יולד.
הוא מקרח.
משהו יכנס לנפש הפצועה
ויפתח.
אל תוך הלילה
עוד תעלה לבנה
עוד ישמע נגון עתיק
מאלפים שנה.
מהאפר הזה
מישהו עוד ימשך מכחול.
עוד יתפד מספד למחול.
ככה יעשה בעם
שהוא אריה
והוא עוף חול

זרובבל גלעד

כאיכר החוזר מן הווזוב
החוזר אל שדהו
פעם ופעמיים
ושלוש
כשוך האש
וחורש,
אני אומר אל לבי:
החרש, החרש

וחורש.
וחורש

4. הצעה רביעית - סיפור בשש מילים

דוגמאות והשראה:

1. 'בואי הרוח לחודש טבת' - הסיפור הקצר בעריכת עפרה סמט.

צור ארליך:
הספור הקצר ביותר –

וקרוב מני-ים.

יש בו שורה אחת, לא יותר,

בכתב רעה על נייד.

יש בו עֵבֶר וְהוֹנָה וְיִתְרָה
בְּשֵׁשׁ סְנַטִּימְטָרִים נִרְ.
וְיֵשׁ בּוֹ עֵתִיד עוֹד יוֹתֵר, עוֹד יוֹתֵר,
וְנִתְיָנָה וְנִטְיָעָה וּבְנִיָּה:
"נֶעֱרַן זֹכֶה לְתֵרֵם אֶת כְּלִיתוֹ הַשְּׁנִיָּה".

עם תחילת המלחמה ביקש הרב נערן אשחר להתגייס לשירות המילואים אך בשל העובדה שמספר חודשים בודדים לפני כן תרם כליה, סרבו בצה"ל לגייסו. אשחר לא ויתר, סרב לשמוע לעצת רופאיו ולאחר מאבק ממושך קיבל אישור להתגייס בסופו של דבר.

במהלך התהפכות הטנק סמוך לראש הנקרה, נפצע הרב אשחר באורח קשה ולאחר שבוע של ניסיונות להשאירו בחיים נאלצו הרופאים לקבוע את מותו בבית החולים. בהודעה ששלחה באישון לילה רעייתו באחת מקבוצות הוואטספ שבהן היא חברה, ביקשה להתפלל להצלחת השתלת הכליה השנייה של נערן שנתרמה לאחר מותו.

"אם מישהי ערה שתגיד כמה פרקי תהילים", כתבה רעייתו צוף וסיפרה כי נערן זוכה לתרום את כליתו השנייה ועוד איברים, "מתפללים להצלחת הניתוחים ולרחמים על כל עם ישראל. אוהבת אתכן. ותודה על החיבוק שלכן הילדים בטוב, סיפרתי להם, גאים באבא ויגדלו מהמצב. עם ישראל חי. ביחד ננצח".

לפני המלחמה שימש הרב אשחר כר"מ בישיבת ההסדר שדמות מחולה. קרוביו מתארים אותו כאדם צנוע, תלמיד חכם, "מנגן ושר בכל מקום, מדביק בנעימות ובדביקות האמונה שלו את תלמידיו ואת כל סביבתו". יהי זכרו ברוך.

ערוץ 14, כב חשוון תשפד 6.11.23

2. "נפלו לה שיניים בשבי". כותבת Tal Evron :

אומרים שארנסט המינגווי ניצח בהתערבות כשכתב על מפית במסעדה משפט הנחשב לסיפור הקצר ביותר, ב-6 מילים בלבד, שנותן אגרוף בבטן:
"למכירה: נעלי תינוק, מעולם לא ננעלו".

אז קודם הסתכלתי על תמונה כל כך מרגשת של אמיליה המתוקה מחבקת את סבתא שלה ומחייכת, וחייכתי אוטומטית גם, והמוח שלי חשב, "נפלו לה שיניים מאז הפעם האחרונה שראיתי אותה", ואז הבנתי שמעולם לא ראיתי אותה, זה היה רק בתמונה מהשלטים של משפחות החטופים - ואז הראש תיקן לי את המשפט ל"נפלו לה שיניים בשבי", וחטפתי את הכאפה. זה אפילו לא סיפור, זאת המציאות.
"נפלו לה שיניים בשבי".
המינגווי, אתה חייב לי 10 דולר.

*בתמונה: אמיליה אלוני מתחבקת עם סבתה, אחרי ששחררה. צילום: דוברות בית חולים שניידר

5. הצעה חמישית- הטבע מבטא/ משקף את הרגשות

פתיח: אם ניתן - רצוי לערוך סדנה זו בחוץ, בטבע.
הנחייה להתבוננות וחוויה חושית: מה רואים/ שומעים/ מריחים/ שומעים/ מרגישים.

להביא שירים וציטוטים משירים (להלן) ולשאול האם מה המכנה המשותף.

כל תלמיד מתבקש לבחור מתוך המבחר הבא חמישה צירופים/ שורות שמדברות אליו, "תופסות" אותו ולהעתיק לעצמו

1.

רָאָה שְׁמֵשׁ לָעֵת עָרַב אֲדָמָה / כָּאֵילוּ לְבִשָּׁה תּוֹלַע לְמִכְסָּה
תִּפְשֵׁט פָּאֲתֵי צָפוֹן וְיָמִין / וְרוּחַ יָם בְּאַרְגָּמָן תִּכְסֶּה,
וְאַרְץ – עֲזָבָה אוֹתָהּ עָרוּמָה / בְּצֵל הַלַּיְלָה תִּלְוֶן וְתִחְסֶה,
וְהַשְׁחֵק אֲזִי קָדָר, כָּאֵלוּ / בְּשֵׁק עַל מוֹת יִקְוִיתֵיאל מְכוֹסָּה. (רשב"ג)

2.

הַשְׁמֵשׁ זָרְחָה, הַשְּׁטָה פָּרְחָה וְהַשּׁוֹחֵט שְׁחַט.

(ביאליק, בעיר ההריגה)

בְּעִיר הַהֲרָגָה הַיָּא פּוֹאמָה שִׁכְתָּב חַיִּים נַחֲמָן בִּיאֵלִיק בְּשַׁנַּת 1903 (תּמוז תרס"ג – תשרי תרס"ד) בַּעֲקֻבוֹת בִּיקוּרוֹ בְּקִישִׁינָב עִם מִשְׁלַחַת שִׁיצָאָה בַּמַּטְרָה לַחֲקוֹר אֶת הַפְּרַעוֹת שֶׁנַּעֲרָנוּ בְּקִהִילָה הַיְּהוּדִית בִּאֲבִיב 1903.

3.

הַרְעוֹת / חַיִּים גּוּרֵי (בֵּית רֵאשׁוֹן)

עַל הַנְּגָב יוֹרֵד לַיִל הַסֶּתֶוּ
וּמִצִּית כּוֹכְבִים חֶרֶשׁ-חֶרֶשׁ.
עַת הָרוּחַ עוֹבֵר עַל הַסֶּף
עֲנָנִים מְהַלְכִים עַל הַדֶּרֶךְ.

כָּבֵר שְׁנָה. לֹא הֲרַגְשָׁנוּ כְּמַעַט
אֵיךְ עָבְרוּ הַזְּמַנִּים בְּשִׁדוּתֵינוּ.
כָּבֵר שְׁנָה וְנוֹתַרְנוּ מַעַט -
מָה רַבִּים שְׂאִינָם כָּבֵר בִּינֵינוּ.

רקע ועיון:

שִׁיר הַרְעוֹת נִכְתָּב תּוֹךְ כַּדִּי הַקְּרֻבוֹת הַקְּשִׁים שֶׁל מִלְחַמַת הַעֲצֻמָּאוֹת, כְּשֶׁנָּה לְאַחַר פְּרוֹץ הַקְּרֻבוֹת, וּבִיטָא בַּעֲצוּמָה אֶת תְּחוּשַׁת הַשְּׁכוֹל וְהַעֲצָב שֶׁשֶׁרְרוּ בְּכָל, בְּמִקְבִּיל לַתְּחוּשַׁת רַעוֹת וְשׁוֹתְפוֹת גּוֹרֵל בֵּין אֲנָשֵׁי הַיִּיֶשׁוּב.
הַשִּׁיר מִיִּיצַג אֶת הָאִידֵאלִים הַחֲבֵרֵתִיִּים שֶׁל תְּקוּפַת קוֹם הַמְּדִינָה: הַהֲקֻרְבָּה לַמַּעַן הַמוֹלַדֵּת, הַדֹּאגָה שֶׁל הַפְּרֵט לְכָלֵל, אַחוּוֹת הַלוֹחֲמִים וּבַעֲיָקָר אֶת זְכָרָם וְקִדּוּשָׁתָם שֶׁל הַנוֹפְלִים.

הַשִּׁיר נִפְתַּח בְּתִיאוֹר טֵבַע שֶׁל לַיִל הַסֶּתִּיּוֹ הַיּוֹרֵד עַל הַנְּגָב. גּוֹרְמֵי הַטֵּבַע עוֹבְרִים תְּהַלִּיךְ הָאֲנָשָׁה - הַלַּיְלָה מִתּוֹאֵר כְּשׁוֹמֵר הַמִּצִּית כּוֹכְבִים חֶרֶשׁ חֶרֶשׁ, הַרוּחַ עוֹבֵר עַל הַסֶּף, וְהַעֲנָנִים מְהַלְכִים עַלֵי דֶרֶךְ. תּמוּנָה זֹאת מְאֻפְיֵינָת בְּאוֹוִירָה מִהוֹרֵרֵת וְנוֹגָה, שֶׁתּוֹרֵמַת לְכַנִּיסָה אִיטִית וְהַדְּרַגְתִּית לְנוֹשָׂא הַמְּרַכְזֵי בְּשִׁיר. בְּחֵלֶק הַשְּׁנִי שֶׁל בֵּית א' מִתּוֹאֵר הַהֲקֻשֵׁר. הַדּוֹבֵר מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן רַבִּים, כַּדִּי לְתַאֵר אֶת הַחוּוִיָּה הַקּוֹלְקֵטִיבִית (הַרְגִּשְׁנוּ, שְׁדוּתֵינוּ, וְכו'). חֵלְפָה שְׁנָה, וְהַדּוֹבְרִים בְּשִׁיר כְּמַעַט שֶׁלֹּא חָשׂוּ בְּשִׁינוֹי הַחוּלֶף בְּשִׁדוּת. הַדְּבַר מַעִיד עַל הָאִירוּעִים הַמִּתְרַחֲשִׁים בְּרַקַּע שֶׁמִּשְׁכִּיחִים אֶת מַחְזוֹר הַחַיִּים הַטֵּבַעִי.

תּמוּנַת מַחְזוֹר חַיִּי הַשְּׁדָה עוֹמַדַת בְּנִיגוּד לְשִׁינוֹי בְּחַיִּי הָאָדָם: הַשְּׁדָה מְצַמִּיחַ יְבוֹל מְדֵי שְׁנָה, וְאֵילוֹ הָאֲנָשִׁים – "מֵה רַבִּים שְׂאִינָם כְּבֵר בִּינֵינוּ" - זֶהוּ בִּיטוּי מְאֻפֵּק לְמַחִיר הַכַּבֵּד שֶׁל אִירוּעֵי הַמִּלְחָמָה.

4. הַחִיטָה צוֹמַחַת שׁוֹב / דּוֹרֵית צַמְרַת

שְׁדוֹת שְׁפוּכִים הֶרְחַק מֵאֶפֶק וְעַד סָף
וְחַרוּבִים זָזִית וְגִלְבוּעַ -
וְאֵל עֶרְבוּ הָעֵמֶק נֶאֱסָף
בְּיוֹפֵי שְׁעוֹד לֹא הָיָה כְּמוֹהוּ.

פזמון: זֶה לֹא אוֹתוֹ הָעֵמֶק, זֶה לֹא אוֹתוֹ הַבַּיִת,
אַתֶּם אֵינְכֶם וְלֹא תוֹכְלוּ לְשׁוּב
הַשְּׁבִיל עִם הַשְּׂדֵרָה, וּבְשָׁמַיִם עֵיט
אֶךְ הַחֲטָה צוֹמַחַת שׁוּב

מִן הָעֶפֶר הַמֵּר הָעִירִיּוֹת עוֹלוֹת
וְעַל הַדָּשָׂא יֵלֵד וְכִלְבוּ
מוֹאֵר הַחֶדֶר וְיוֹרְדִים לִילוֹת
עַל מָה שֶׁבּוּ וּמָה שֶׁבִלְבוּ.

פזמון: זֶה לֹא אוֹתוֹ הָעֵמֶק, זֶה לֹא אוֹתוֹ הַבַּיִת,
אַתֶּם אֵינְכֶם וְלֹא תוֹכְלוּ לְשׁוּב
הַשְּׁבִיל עִם הַשְּׂדֵרָה, וּבְשָׁמַיִם עֵיט
אֶךְ הַחֲטָה צוֹמַחַת שׁוּב

וְכֹל מָה שֶׁהָיָה אוֹלֵי יְהוָה לְעַד
זָרַח הַשֶּׁמֶשׁ שׁוּב הַשֶּׁמֶשׁ בָּא
עוֹד הַשִּׁירִים שָׁרִים אֶךְ אֵיךְ יֵגַד
כָּל הַמְּכַאֲוֵב וְכֹל הָאֲהַבָּה

פזמון: הֵן זֶה אוֹתוֹ הָעֵמֶק, הֵן זֶה אוֹתוֹ הַבַּיִת,
אֲבָל אַתֶּם הֵן לֹא תוֹכְלוּ לְשׁוּב
וְאֵיךְ קָרָה, וְאֵיךְ קָרָה וְאֵיךְ קוֹרָה עַדִּין
שֶׁהַחֲטָה צוֹמַחַת שׁוּב.

עיון בשיר:

השיר נכתב לאחר מלחמת יום כיפור, בשנת 1974, על ידי דורית צמרת חברת קיבוץ בית השיטה, שאיבד במלחמה 11 מחבריו (מספר הנופלים הגדול ביותר בארץ ביחס לאוכלוסייה).

השיר מתאר בצורה מאופקת את חווית האובדן והאבל על מות החברים הרבים שנפלו. אין בו מראות משדה הקרב וגם לא סיפורי גבורה, גם המלחמה עצמה אינה מוזכרת בו.

דורית צמרת מתארת את הרקע לכתיבת השיר:

"למרות העצב הנורא, בכל זאת זרעו את השדות, ובכל זאת הגשם ירד, ובאביב היו פרחים כל כך צבעוניים, והחיטה הייתה כל כך גבוהה, ואנחנו לא יכולנו להבין איך הכול פורח ומאיר אחרי אסון כזה". (מתוך: מסע אישי בחדרי הזיכרון של חללי בית השיטה, הדר בן יהודה, אתר הספרנים 27/4/17)

תיאורי הנוף הפנורמי, הטבע הצומח באון ויופיו, מחזוריות החיים, שלווה חיי היום יום בקיבוץ - הם המדגישים את תחושת התהום הפעורה בין מה שהיה וממשיך לבין מה שהיה ולא ישוב עוד.

הניגוד בין שלווה הקיבוץ הפסטורלית לדממת המוות הזועקת, ובין שדה הקרב לשדה החיטה, יוצרים את חווית העצבות והכאב שמעורר השיר.

ועם זאת, באותה תמונה עצמה יש גם תקווה ואפשרות של נחמה. שכן המחזוריות המתחדשת שבטבע לא רק מעצימה את השאלה 'איך ממשיכים הלאה' אלא גם נותנת את הכוח והתקווה להמשיך.

קצר פה כל כך האביב / דויד גרוסמן יהודה פוליקר

יש רגע קצר בין אדר לניסן
שהטבע צוהל בכל פה
הוא שופע חיים
שיכור ומבושם -
איך שיופי יכול לרפא!

נסער ומשולהב ומתיז
ניצוצות -
אך עוד רגע ייבול ויצהיב
כי הנה בשוליו כבר הקיץ ניצת -
קצר פה כל כך האביב.

קצר וחטוף ושובר את הלב
לחשוב שהוא תכף ידעך
מבטו רק נפקח
אך התחיל ללבלב -
רק ניתן לי ותכף נלקח.

אביב עול-ימים וסוער
וסופו-
כבר כתוב בעלי ניצניו,
אבל הוא מסתחרר
כפרפר במעופו,
וכמוהו-נצחי בעיניו.

קצר וחטוף ושובר את הלב
לחשוב שהוא תכף ידעך
מבטו רק נפקח
אך התחיל ללבלב -
רק ניתן לי ותכף נלקח.

ואת ואני היודעים
ונורא הדבר שרק הוא לא -
עד כמה קצרים החיים,
החיים הקצרים שניתנו לו.

נדיב ונסער ומכאיב
קצר פה כל כך.
האביב

יציאה לכתיבה - לכתוב שיר/ קטע זיכרון לנופל מסויים או על המצב בכללותו. ניתן לשבץ את הציטוטים שנאספו מתוך היצירות.

6. הצעה שישית - תרגיל כתיבה- בהשראת המקורות מהרומן "תיאום כוונות"/ הרב חיים סבתו

"המילים העתיקות נותנות לי כח, בקולות העתיקים אמצא מרפא"/ נעמי שמר

עפרה סמט

רקע

הרומן תיאום כוונות עוסק בתהליך אמוני ופנימי שעובר על הרב חיים סבתו במלחמת יום הכיפורים, תשל"ד.

הדמיון המצמרר בין מאורעות מלחמת יום הכיפורים למלחמת "חרבות ברזל" פותח מרחב של הישענות, תמיכה ואימוץ אסטרטגיות שעזרו אז, לימינו אנו. הרומן מלא בתשתית מקראית, הרמזים ומקורות המובאים בשלמותם, כאשר כל אחד מהם נופך משמעות במקור בהקשרו החדש, ובעיקר נוסך תחושה של כח ואנרגיה של דורות שמגיעה לנחם ולתת כח בעיתות משבר.

מהלך הסדנה:

התלמידים יעיינו וידפדפו במצגת המצורפת, בכל שקופית במצגת מובא מקור מהרומן, וכן המיקום שלו ברומן. [קישור למצגת](#)

התלמידים יבחרו מקור אחד שהתחברו אליו במיוחד.

ויבחרו אחת משתי אפשרויות:

1. כתיבת טקסט קצר בן כמה שורות בהשראת המקור או התשתית.
2. הכנת כרזה בהשראת המקור או התשתית. את הכרזה ניתן להכין כמלאכת יד או כפוסטר בתוכנת עיצוב

(קנווה)

ניתן להשתמש לצורך הכנת הכרזה בכלי בינה מלאכותית.

שלב השיתוף:

על מנת להקל על השיתוף ולגוון אותו, התלמידים יציגו את היצירות בעילום שם, וכל התלמידים יסתובבו כבמזיאון, ויבחרו אחת שמדברת אליהם במיוחד, שמחזקת אותם במיוחד, שנותנת להם כח. (לא מה שהם הכינו בדוקא) כל תלמיד ישתף מדוע בחר את היצירה שבחר, וכן ישתף למי היה רוצה להקדיש את המקור המחזק?

לסיום

לסיום הסדנה נאזין לשיר "בדמייך חיי" של נעמי שמר. נתייחס לכח של המילים העתיקות "בדמייך חיי" לחזק אותנו בדרך הארוכה בה אנו הולכים גם כעת.